

УДК 321.01

Олександр Годований

МІНАРХІЗМ В УКРАЇНІ: ПРИНЦИПИ, ЗАСОБИ ТА ПЕРЕВАГИ ВПРОВАДЖЕННЯ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ

У статті розглянуто основні засади мінархізму як течії право-ліберальної думки. Також досліджено рівень забезпечення базових прав людини в Україні та запропоновано можливі засоби впровадження мінархізму в цій сфері. Нарешті, в роботі також проведено аналіз соціально-політичних переваг проведення лібертарних перетворень.

Ключові слова: мінархізм, лібертаріанство, права людини, індивідуалізм, спонтанний порядок, негативна свобода.

Постановка проблеми. За 28 років незалежності України пропонувались та обговорювались різноманітні концепції соціально-політичного устрою країни. Подібна дискусія досі не втратила своєї актуальності, адже сама парадигма державної політики так і не набула за цей час сталого та ефективного характеру. В політичній боротьбі за останні роки брали участь переважно ліві та авторитарні сили [4], в той час як право-ліберальні настрої [11] населення залишались без репрезентації. Саме тому необхідне ґрунтовне дослідження альтернативних напрямів політичної думки. Однією із все більш поширених право-ліберальних ідеологій в Україні сьогодні є лібертаріанство, а особливо його державотворча парадигма – мінархізм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням лібертарних ідеологій в Україні займається доволі обмежене коло політологів та філософів. Основою даного дослідження стала спільна праця С. Башлакова, В. Золотарьова та В. Хохлова, в якій аналізуються різні аспекти впровадження лібертаріанства в Україні. Загальні принципи лібертаризму досліджуються в роботах вітчизняних та іноземних дослідників, таких як Д. Боаз, Ф. Гаск, Л. Мізес, І. Берлін, З. Оніпко, Е. Нестеренко. Окремі ж елементи лібертарних реформ розглядають в своїх роботах П. Фріс, Д. Вебб, О. Камша.

Мета статті (постановка завдання). Першочерговим та основоположним етапом аналізу цілісної ідеологічної парадигми та розробки відповідної стратегії реформування держави є визначення їх базових принципів. У випадку з мінархізмом, саме концепція природних прав людини є тією базовою засадою, на якій ґрунтуються як його ідеологічні принципи (в якості їх вихідного аксіоматичного положення), так і його державотворча парадигма (як її правова основа). Тому повноцінне дослідження цієї течії право-ліберальної думки та її перспектив в Україні доцільно почати саме зі сфери прав людини. Крім того, у вітчизняній науковій практиці досі не було проведено відповідного комплексного дослідження.

Таким чином, мета статті полягає у проведенні аналізу аспектів юридичного та фактичного забезпечення прав людини в Україні через призму лібертаризму. Відповідно, завданнями цієї роботи є: визначення основних принципів мінархізму шляхом виведення їх аксіоматичним методом; аналіз рівня забезпечення прав людини в Україні; дослідженні засобів впровадження концепції мінімальної держави в цій та інших сферах; аналіз соціально-політичних переваг проведення лібертарних реформ в Україні.

Результати дослідження. Свобода протягом століть була центральною ідеєю українського народу, що боровся за свою незалежність. Сьогодні ж в країні є можливість для реалізації однієї з її найбільш радикальних концепцій. Лібертаріанство, або лібертаризм (від лат. *libertas* – «свобода») є сукупністю філософських, правових,

політичних та економічних ідей, основним принципом яких є свобода. Мінархізм же (від лат. *minimus* – «мінімальний» та давньогрец. *ἀρχή* – «влада»), як одна із течій лібертарної думки, висуває ідею мінімальної держави як основу парадигми державного будівництва.

Для ґрунтовного аналізу засобів впровадження мінархізму в Україні необхідно провести належний розгляд основних його принципів. Фундаментальною засадою лібертаризму є визнання базових природних прав людини та, відповідно, свобод, що в них зафіксовані. Концепція природних прав є вихідним аксіоматичним положенням всіх ліберальних ідеологій [13]. До базових належать право на життя, приватну власність та свободу. Відповідно, лібертаріанці визнають принцип самоналежності індивіда та його майна самому собі. Єдиним же морально виправданим способом позбавлення чи обмеження природних прав індивіда є добровільна згода їх носія, або ж порушення ним чужих свобод.

Відповідно до наступної основоположної засади лібертаризму – принципу неагресії – забороняється здійснення насильства проти людини чи її майна. Це положення є світоглядною установкою лібертаріанців, що визнає будь-яке позбавлення чи обмеження особистих свобод аморальним. Водночас принцип неагресії не є безумовним імперативом поведінки для всіх індивідів та може бути зафіксований виключно на основі добровільної згоди сторін. Порушення ж базових прав певного індивіда надає йому т. з. санкцію агресора, що робить їх захист виправданим будь-якими методами.

Визначальним принципом лібертарної ідеології є антиетатизм. Оскільки держава володіє монополією на насильство, саме вона найчастіше виступає порушником природних прав індивідів. Лібертаріанці прекрасно розуміють природу держави: репресивний механізм в руках обмеженої кількості осіб, що дуже часто переслідують приватні інтереси. Несправедливі податки, процвітання олігархії, політична корупція, узурпація влади – лише деякі наслідки повсюдної державної влади, що призводять до порушення природних прав всього суспільства. Лібертаріанці пропонують мінімізувати роль держави в житті суспільства, аж до її повної ліквідації. Основною ж відмінністю мінархізму від суміжної течії лібертаріанства – анархо-капіталізму – є обґрунтування необхідності існування держави як такої, хоч і з обмеженими повноваженнями [10].

Основоположною ідеєю мінархізму, що виникає із попередніх принципів, є концепція «держави – нічного сторожа». Оскільки постійне порушення та захист природних прав індивідів довели б суспільство до стану війни всіх проти всіх, а приватні посередники чи арбітри часто є недостатньо надійними та занадто упередженими, саме функції судочинства, охорони правопорядку та оборони покладаються на державу. Вибираючи таким чином «менше зло», мінархісти згодні делегувати державі повноваження на захист власних природних прав та добровільно оплачувати надання таких послуг (в формі справедливих податків).

Наступний важливий принцип – індивідуалізм, що ставить особисті інтереси індивіда вище групових. Базовим елементом соціального аналізу для лібертаріанців виступає саме індивід [2]. Оскільки будь-яка громада, суспільство чи держава – це перш за все сукупність окремих індивідів, що переслідують власні інтереси, по суті, ніяких суспільних чи державних інтересів не існує (окрім захисту від внутрішніх та зовнішніх ворогів). Використовуючи механізми демократії, найбільші групи населення монополізують суспільно-політичну сферу, обмежуючи при цьому природні права меншин. Тому при виробленні принципів суспільного співіснування лібертаріанці намагаються нейтралізувати основний недолік демократії – можливість домінації більшості над меншістю.

Теорія спонтанного порядку є основою економічних уявлень лібертаріанців. Мінархісти вважають, що в умовах вільної конкуренції формується стан динамічної ринкової рівноваги, що є найбільш справедливим та ефективним механізмом розподілу та використання виробничих ресурсів. Механізми попиту та пропозиції є найбільш дієвими засобами сприйняття, аналізу та реагування на ринкову інформацію. Спонтанний порядок також є дієвим рушієм економічного та технічного розвитку, що заохочує та нагороджує найефективніших суб'єктів господарських відносин. Така ендогенна система – т. з. каталаксія [3] – характеризується надзвичайною комплексністю, значною стабільністю та адаптивністю [9]. Завданням держави ж є забезпечення умов для його формування шляхом підтримки ліберальної податкової політики, дерегуляції економіки, захисту прав економічних суб'єктів та обмеження шкідливих монополій. В інших же аспектах повинен здійснюватися т. з. принцип «laissez-faire», або невтручання держави в сам процес економічних взаємодій [8].

Механізми спонтанного порядку дієві не тільки у сфері економічних відносин, але й в царині соціальних взаємодій. Окремі індивіди, пов'язані спільними поглядами чи проблемами, формують добровільні об'єднання. Керуючись власними інтересами, люди вирішують значущі для них проблеми найефективнішим чином. Соціальний порядок, сформований таким чином, є основою для формування інститутів громадянського суспільства. Обмеження державою механізмів спонтанного порядку несе загрозу розвитку суспільства. Виконання ж державою певних функцій громадянського суспільства не є настільки дієвими, адже відповідні інститути можуть створюватись для вирішення неіснуючих проблем та/чи включати людей, що не зацікавлені у їх вирішенні.

Нарешті, визначальним для мінархістів є своєрідний підхід до трактування основної категорії всіх ліберальних ідеологій – негативна концепція свободи. Вона базується на тлумаченні цього поняття як «свободи від...» (насильства, примусу, грабунку). На відміну від позитивної концепції, тобто ідеї про «свободу до, для...» [17], такий підхід визнає повну відповідальність індивідів за власний добробут, самореалізацію та щастя. Відповідно, надання державою послуг населенню є виправданим виключно в тих сферах, де вони не можуть пропонуватись на конкурентних основах ринком. Так, часто такі ідеї, як соціальна справедливість, рівність та солідарність використовуються державою для виправдання обмеження природних прав людей. Інститути ж безумовного соціального та гуманітарного забезпечення не тільки показують свою неефективність та ненадійність, але й розвивають в громадян залежність від державної підтримки та породжують явище утриманства. Лібертаріанці визнають просту істину: свобода – це не лише право, але й велика відповідальність.

Неефективність сучасної державної парадигми України виражається у низькому рівні забезпечення базових прав населення. Так, за індексом особистої свободи Україна займає 97 місце в світі [21], за індексом економічної свободи – 147 місце [19], в світовому рейтингу легкості ведення бізнесу – 71 [18], за міжнародним індексом захисту прав приватної власності – 110 [20].

Питання законодавчого закріплення природних прав людини є ключовим для реформування соціально-політичного життя суспільства та приведення його до відповідності з принципами мінархізму. Відповідний розділ Конституції України повинен стати правотворчою основою для розробки чи реформування інших нормативно-правових актів, а зафіксовані в ньому положення повинні мати пряму дію. Жодні вторинні правові норми не можуть будь-яким чином обмежувати свободи, зафіксовані в Конституції. Реалізація ж концепції «мінімальної» держави та

законодавче закріплення ідеї негативної свободи передбачає закріплення в основному та спеціалізованих законах винятково негативних прав.

Первинними з базових є право на життя та похідне від нього право на здоров'я. В основі даних прав лежить свобода носія вільно розпоряджатися власним життям та здоров'ям. Відповідні права зафіксовані в статтях 27 та 49 Конституції України [7]. Остання фіксує також обов'язок держави фінансувати заклади охорони здоров'я та надавати громадянам безоплатні медичні послуги. Дане положення суперечить концепції негативної свободи, а відповідні функції держави визнаються лібертаріанцями надмірними. Відповідно до тієї ж 49 статті, «держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя». Якщо останнє положення повністю співвідноситься із розумінням мінархістами обов'язків держави (забезпечення безпеки всього населення), то функції з розвитку фізкультури та спорту суперечать концепції «мінімальної» держави.

Законодавство України гарантує згадані вище свободи в частині легалізації абортів та заборони смертної кари. З іншого боку, ряд його положень обмежує визначені в Конституції права. Ніяк не зафіксована в українському праві можливість добровільного позбавлення життя, а свобода вільно розпоряджатися своїм здоров'ям скорочена обмеженнями, накладеними на оборот шкідливих для здоров'я людини товарів. Варто пам'ятати, що свобода – це завжди велика відповідальність. До того ж заборона одних та обмеження трафіку інших психотропних і наркотичних речовин завжди породжує їх чорний ринок та фінансує злочинні угруповання. Відповідно, легалізація еутаназії, легких наркотиків та відміна акцизних податків на алкоголь і тютюнові вироби є необхідними для реалізації прав людини на життя та здоров'я в Україні.

Повноцінне забезпечення відповідних прав також передбачає, що ніхто не може бути змушений до діяльності, що несе потенційну чи реальну загрозу життю та здоров'ю індивіда. Так, примус до військової служби не тільки порушує вже згадані права, але й тимчасово обмежує інші свободи людини. Крім того, модель призовної армії є менш ефективною для забезпечення обороноздатності країни, ніж її контрактна форма, що заснована на добровільних основах. Ба більше, існуюча в Україні система породжує корупційні схеми ухиляння від призову та змушує призовників займатись неофіційною трудовою діяльністю. Таким чином, військовий призов в Україні повинен бути відмінений, а держава повинна зосередитись на формуванні професійної контрактної армії.

Наступним з базовим є право на приватну власність. Воно органічно походить з принципу приналежності індивіда самому собі. В його основі лежить свобода володіти, користуватися та вільно розпоряджатися своїм майном і доходами. Відповідне право зафіксоване в статті 41 Конституції та Цивільному кодексі, в них же передбачено можливість примусового відчуження приватної власності «з мотивів суспільної необхідності» [15]. Дане положення є сумнівним з позицій індивідуалізму. Єдиним виправданням для конфіскації приватної власності є рішення суду щодо незаконного її набуття або згода на те власника. Крім того, навіть збір податків та інших стягнень розглядається радикальними лібертаріанцями як посягання на приватну власність. Згідно ж з принципами мінархізму, саме існування та ставки податків повинні бути виправданими відповідним рівнем наданих державою послуг.

В українських реаліях є ряд інших обставин, що суперечать повноцінній реалізації права на приватну власність. Так, з 1992 р. в Україні діє мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення, натомість дозволена їх оренда. Таким чином, українські власники землі в достатньому об'ємі наділені лише двома

правомочностями. Крім того, значна частина сільськогосподарських земель сьогодні належать державі. Такі умови сприяють розвитку чорного ринку, маніпуляцій із реєстрами та цільовим призначенням державних земель, обмежують встановлення їх реальних ринкових цін [16]. Відповідно до мінархізму, земля в державній власності повинна бути приватизована або передана у комунальну власність, а мораторій на її продаж – скасований.

З іншого боку, згідно з Конституцією, земля є власністю всього українського народу. Така позиція має право на існування навіть в рамках лібертаріанського дискурсу. Тут варто звернутись до основних положень однієї з ліво-лібертарних ідеологій – джорджизму. Її засновник стверджував, що земля є природним надбанням всього людства, адже ніким з них не була створена. Відповідно, земля та її надра визнаються ресурсами, що мають особливу природу та не можуть бути приватною власністю в її традиційному розумінні. Засобом закріплення такого статусу є податок на землю та рента за користування природними ресурсами, що виступають єдиними зборами, існування та розмір яких не аргументується наданими державою послугами. Такий підхід не тільки є більш обґрунтованим, ніж інші, але й має свої економічні переваги. Земельний податок легкий в адмініструванні та визначенні його бази, є хорошим стимулом для ефективного використання землі та убезпечує ринок від спекулятивного скуповування землі [22].

Не зафіксоване в Конституції чи інших законах України право цивільного населення на володіння та користування зброєю. Обіг вогнепальної зброї в Україні регулюється інструкцією МВС від 1998 р., зміни до якої може одноосібно вносити міністр [6]. Такі обставини не тільки наділяють одну особу надмірною владою та породжують корупційні схеми, але й обмежують право цивільного населення на приватну власність та захист власного життя. Досвід інших держав, в тому числі з пост-радянського простору, показує, що легалізація короткоствольної зброї скорочує рівень злочинності. В умовах же збройної агресії РФ проти України лібералізація обігу всіх видів зброї має потенціал підкріпити обороноздатність країни [14]. Саме тому необхідне ухвалення відповідного Закону про зброю, до того ж відповідні законопроекти вже неодноразово подавались до ВР України.

Крім недостатнього рівня забезпечення прав на приватну власність, існують також проблеми із їх захистом. В Україні доволі поширена практика рейдерства приватних підприємств, особливо у паливно-енергетичній сфері. Такі обставини негативно впливають на привабливість України для іноземних інвесторів та підривають основи конкуренції на внутрішньому ринку. Державна політика щодо боротьби з відчуженням приватної власності повинна передбачати такі заходи, як комплексна судова реформа, демонополізація економіки (перш за все – ліквідація ресурсних монополій), ліквідація незаконних воєнізованих структур, боротьба з корупцією серед працівників системи державних та комунальних реєстраторів прав власності, розвиток українського ринку цінних паперів [12].

Далі в Конституції повинні бути закріплені положення, що забезпечують право людини на свободу. В його основі лежать свободи, що пов'язані з різними проявами людської волі. Фундаментальними засадами, що забезпечують економічну свободу діяльності індивідів, є права на трудову та підприємницьку діяльність, що гарантують, відповідно, свободи найманих працівників та бізнесменів. Право на працю зафіксоване в статті 43 Конституції та Кодексі законів про працю України. Негативні права зафіксовані виключно в першому та останньому реченнях відповідної статті, що передбачають вільний вибір та добровільні засади будь-якої трудової діяльності (хоча там же згадано про «непримусовий» характер військової служби), а також зобов'язання

працедавця дотримуватися умов трудового договору. В інших же позиціях і Конституція, і Трудовий кодекс містять масу надмірних позитивних прав та універсальних умов співпраці між працедавцем та працівником.

Лібертаріанський підхід до державного забезпечення права на працю передбачає виключно захист індивіда від примусу. В інших же аспектах трудових відносин все повинно вирішуватися на основі угоди між двома сторонами. Такі умови є передумовою формування спонтанного соціального порядку. Принцип відповідальності працівника тут реалізовується через самостійне визначення власних умов праці. Саме трудовий договір повинен встановлювати такі параметри, як розмір оплати, робочі години, випробувальний термін, обсяг соціальних гарантій та пенсійних відрахувань, умови звільнення та розірвання договору. Реформування ж українського законодавства повинно передбачати виключення ряду надмірних положень з Конституції та прийняття нового Трудового кодексу, що забезпечував би виключно добровільний характер трудових відносин та дотримання їх сторонами умов договору.

Право на підприємницьку діяльність в Україні зафіксовано в статті 42 Конституції та в Господарському кодексі України [5]. В основі даного права лежить свобода вільно здійснювати будь-яку комерційну діяльність, що не порушує права інших індивідів. В той же час підприємець несе повну відповідальність за будь-які фінансові втрати, пов'язані з діловою активністю. Проте в першому ж положенні згаданої статті зазначено, що дозволена виключно та діяльність, що не заборонена законом. По-суті, здійснення більшості видів протиправної комерційної діяльності є злочином без потерпілих. Такий стан речей є неприйнятним для лібертаріанців. Для прикладу, такі види підприємництва, як проституція чи вирощення легких наркотиків варто легалізувати в Україні. Крім ідеологічного обґрунтування, така позиція має й інші переваги, такі як краще забезпечення прав працівників у незаконних сферах діяльності, скорочення чорного ринку та контроль за якістю відповідних товарів і послуг, залучення додаткових коштів до бюджету країни.

Важливим є питання ліцензування легальних видів послуг та сертифікації товарів. В статті 42 Конституції зазначено, що держава «здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг». Позиція мінархізму тут полягає у приматі можливого порушення прав людини внаслідок підприємницької діяльності [1]. Так, надання послуг, що можуть завдати шкоди життю чи здоров'ю, привести до фінансових чи майнових втрат, або ж обмежити свободу індивіда, повинно регулюватися державними органами. Для прикладу, видання ліцензій повинно здійснюватися в таких сферах, як надання медичних та банківських послуг. Аналогічно, державної сертифікації потребують продукти харчування та транспортні засоби. Що ж стосується видів підприємництва, яких не стосуються згадані вище умови, то держава не має компетенції обмежувати чи забороняти їх. Для прикладу, ЗМІ не повинні отримувати ліцензії для здійснення своєї діяльності, а державні служби зобов'язані виділити їм радіо- чи телевізійні частоти. Єдиною причиною обмеження діяльності підприємця може бути порушення умов конкуренції чи зловживання монопольним становищем.

Найважливішим же в політичному вимірі є право людини на поширення інформації, ідей та поглядів. Відповідні свободи зафіксовані в статтях 34 та 35 Конституції, законах «Про інформацію» та «Про свободу совісті та релігійні організації». В основі цього права лежать свободи збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію різними способами. Вони є основою для забезпечення плюралізму в політичному та культурному житті суспільства. Відповідальність осіб щодо користування цими свободами полягає у необхідності забезпечення законності набуття поширюваної інформації та її достовірності.

У відповідних законах та Конституції визначено широкий спектр умов, за яких ці свободи можуть бути обмежені. Найбільш сумнівними з точки зору лібертаріанства є можливості обмеження інформаційних прав людини «для охорони здоров'я населення», «для підтримання авторитету... правосуддя» та «в інтересах охорони... моральності населення». Лібертаріанський же погляд на свободу слова передбачає, що поширення ідей не може бути обмежено доти, доки вони не містять пропаганду порушення прав людини. Цей підхід можна сформулювати й іншими словами: «Ніякої свободи ворогам свободи». Відповідно до цього принципу, заборону комуністичної та нацистської пропаганди і символіки в Україні є морально та ідеологічно виправданою.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В даній роботі зроблено огляд основних принципів мінархізму, проведено їх виведення з аксіоматичного положення про природні права людини. Виділено такі базові засади мінархізму, як принцип неагресії, антиетатизм, індивідуалізм, теорія спонтанного порядку, концепції негативної свободи та держави-нічного сторожа.

Далі було здійснено аналіз рівня забезпечення базових прав людини в Україні, на основі чого зроблено ряд пропозицій щодо проведення лібертарних перетворень у цій сфері. Серед них – легалізація еутаназії та легких наркотиків; скасування військового призову; створення ринку землі; легалізація короткоствольної зброї серед цивільного населення; розвиток фондового ринку України; обмеження сфер регулювання Трудового кодексу; скорочення видів підприємницької діяльності з обов'язковим ліцензуванням чи сертифікацією.

Нарешті, проведено дослідження можливих переваг здійснення лібертарних перетворень в Україні, серед яких можна виділити покращення інвестиційного клімату в країні, лібералізація умов трудової та підприємницької діяльності, розширення особистих свобод та скорочення чорних ринків товарів та послуг.

Результати роботи показують, що забезпечення базових прав людини в Україні залишається на недостатньо високому рівні. Тому запропоновані у цій статті лібертарні перетворення можуть стати частиною стратегії реформ української влади. Подальші дослідження в рамках даної теми можуть торкатись аналізу з лібертаріанської перспективи інших громадянських прав та свобод, що не були згадані у цій роботі. Доцільним є також дослідження інших сфер соціально-політичного життя України з позицій мінархізму

1. Башлаков С., Золотарев В., Хохлов В. Либертарианская перспектива. От посткоммунизма к свободному обществу. Киев : Ника-Центр, 2019. с. 63.
2. Боаз Д. Ключові поняття лібертаризму. Лібералізм : антологія / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. Київ : Смолоскип, 2009. С. 35-37.
3. Гаєк Ф. А. Принципи ліберального соціального порядку. Лібералізм : антологія / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. Київ : Смолоскип, 2009. С. 21-25.
4. Горонді Л., Брік Т., Грабова Л., Федоренко К. Між Чавесом і Меркель: яка політична ідеологія у майбутнього президента України. Дослідження. URL: <https://voxukraine.org/longreads/compass-ideology/index-ua.html> (дата звернення: 29.11.2019).
5. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 17.11.2019. URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 29.11.2019).
6. Камша О. Закон про зброю в Україні. Юридична Газета. 2019. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/zakon-pro-zbroyu-v-ukrayini.html> (дата звернення: 29.11.2019).
7. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 21.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 29.11.2019).

8. Мізес Л. Сутність принципу laissez-faire. Лібералізм : антологія / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. Київ : Смолоскип, 2009. С. 759-761.
9. Нестеренко Е. Теория спонтанного порядка Ф. фон Хайека. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія : Економіка. 2013. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/teoriya-spontannogo-poryadka-f-fon-hayeka> (дата звернення: 29.11.2019).
10. Оніпко З. С. Концепції мінархістів щодо місця й ролі держави в суспільстві. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2017. № 24 (2). С. 68-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2017_24%282%29_10 (дата звернення: 29.11.2019).
11. Реформи в Україні: громадська думка населення. 2019. URL: https://dif.org.ua/article/reformi-v-ukraini-gromadska-dumka-naselennya_pyaty (дата звернення: 29.11.2019).
12. Рубаха М. Моніторинг впливу рейдерства на фінансування розвитку бізнес-структур в Україні. Формування ринкової економіки в Україні. 2017. Вип. 37, ч. 2. С. 172-176.
13. Филиппов А. Р. Аксиоматический метод познания природы прав человека. Пробелы в российском законодательстве. 2017. № 3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/aksiomaticheskij-metod-poznaniya-prirody-prav-cheloveka> (дата звернення: 29.11.2019).
14. Фріс П. Л. «Право громадян на зброю – pro et contra»: про право громадян на володіння бойовою вогнепальною зброєю. Юридичний портал Протокол. 2016. URL: https://protocol.ua/ua/pravo_gromadyan_na_zbroyu_pro_et_contra_pro_pravo_gromadyan_na_volodinnya_boyoovoju_vognepalnoju_zbroeju/ (дата звернення: 29.11.2019).
15. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 28.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/paran161> (дата звернення: 29.11.2019).
16. Чому ми підписали меморандум за скасування мораторію на продаж землі. 2018. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/06/22/638069/> (дата звернення: 29.11.2019).
17. Berlin I. Two Concepts of Liberty. Four Essays On Liberty. Oxford : Oxford University Press, 1969. p. 118-172.
18. Ease of Doing Business rankings. 2019. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/rankings> (дата звернення: 29.11.2019).
19. Index of Economic Freedom: Ukraine. 2019. URL: <https://www.heritage.org/index/country/ukraine> (дата звернення: 29.11.2019).
20. International Property Rights Index: Ukraine. 2019. URL: <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/country/ukraine> (дата звернення: 29.11.2019).
21. The Human Freedom Index. 2018. URL: <https://object.cato.org/sites/cato.org/files/human-freedom-index-files/human-freedom-index-2018-revised.pdf> (дата звернення: 29.11.2019).
22. Webb D. J. Why Libertarians Should Support a Land Value Tax. 2012. URL: <https://misesuk.org/2012/09/27/why-libertarians-should-support-a-land-value-tax/> (дата звернення: 29.11.2019).

References

1. Bashlakov S., Zolotarev V. & Khokhlov V. (2019) Libertarianskaya perspektiva. Ot postkommunizma k svobodnomu obshchestvu. [Libertarian perspective. From post-communism to free society]. Nika-Tsentr, Kyiv. p. 63 [in Russian].
2. Berlin I. (1969) "Two Concepts of Liberty. Four Essays On Liberty". Oxford University Press, Oxford. p. 118-172.
3. Boaz D. (2009) Kliuchovi poniattia libertaryzmu. [Key concepts of a libertarizm]. Liberalizm: antolohiia. Smoloskyp, Kyiv. pp. 35-37 [in Ukrainian].
4. Ekonomichna pravda (2018) Chomu my pidpysaly memorandum za skasuvannia moratoriiu na prodazh zemli. [Why did we sign the memorandum for abolition of the moratorium on sale of land]. [in Ukrainian]. <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/06/22/638069/> (accessed 29 November 2019).

5. Filippov A. R. (2017) Aksiomaticheskii metod poznaniya prirody prav cheloveka. [Axiomatic method of cognition of the nature of human rights]. Probely v rossiyskom zakonodatelstve. № 3. pp. 318-322 [in Russian]. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/aksiomaticheskii-metod-poznaniya-prirody-prav-cheloveka> (accessed 29 November 2019).
6. Fond Demokratychni Initsiatyvy (2019) Reformy v Ukraini: hromadska dumka naselennia. [Reforms in Ukraine: public opinion]. [in Ukrainian]. Available at: <https://dif.org.ua/article/reformi-v-ukraini-gromadska-dumka-naselennya-pyaty> (accessed 29 November 2019).
7. Fris P. L. (2016) «Pravo hromadian na zbroiu – pro et contra»: pro pravo hromadian na volodinnia boiovoiu vohnepalnoiu zbroieiu. [“Citizens’ right for weapons – pro et contra”: about the right of citizens to possess combat firearms]. Yurydychnyi portal Protokol. [in Ukrainian]. Available at: https://protocol.ua/ua/pravo_gromadyan_na_zbroyu_pro_et_contra_pro_pravo_gromadyan_na_volodinnya_boiovoyu_vohnepalnoyu_zbroieiu/ (accessed 29 November 2019).
8. Hayek F. A. (2009) Pryntsypy liberalnoho sotsialnoho poriadku. [The principles of a liberal social order]. Liberalizm: antolohiia. Smoloskyp, Kyiv. pp. 21-25 [in Ukrainian].
9. Horondi L., Brik T., Hrabova L. & Fedorenko K. Mizh Chavesom i Merkel: yaka politychna ideolohiia u maibutnoho prezidenta Ukrainy. Doslidzhennia. [Between Chavez and Merkel: which political ideology has future president of Ukraine. The Research]. [in Ukrainian]. Available at: <https://voxukraine.org/longreads/compass-ideology/index-ua.html> (accessed 29 November 2019).
10. Kamsha O. (2019) Zakon pro zbroiu v Ukraini. [A Law on Weapons in Ukraine]. Yurydychna Hazeta. [in Ukrainian]. Available at: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/zakon-pro-zbroiu-v-ukrayini.html> (accessed 29 November 2019).
11. Mises L. (2009) Sutnist pryntsypu laissez-faire. [The essence of laissez-faire principle]. Liberalizm: antolohiia. Smoloskyp, Kyiv. pp. 759-761 [in Ukrainian].
12. Nesterenko E. (2013) Teoriya spontannogo poryadka F. fon Khayeka. [F. von Hayek’s theory of spontaneous order]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka, Seriia: Ekonomika, Kyiv. pp. 52-56 [in Russian]. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/teoriya-spontannogo-poryadka-f-fon-hayeka> (accessed 29 November 2019).
13. Onipko Z. S. (2017) Kontseptsii minarkhivistiv shchodo mistisia i roli derzhavy v suspilstvi. [The minarchists’ concepts of place and role of a state in society]. Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy. № 24 (2). pp. 68-74 [in Ukrainian]. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2017_24%282%29_10 (accessed 29 November 2019).
14. Property Rights Alliance (2019) International Property Rights Index: Ukraine. Available at: <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/country/ukraine> (accessed 29 November 2019).
15. Rubakha M. (2017) Monitorynh vplyvu reiderstva na finansuvannia rozvytku biznes-struktur v Ukraini. [The monitoring of the impact of raiding on business structures financing in Ukraine]. Formuvannia rynkovoi ekonomiky v Ukraini. Is. 37, pt. 2. pp. 172-176 [in Ukrainian].
16. The Cato Institute (2018) The Human Freedom Index. Available at: <https://object.cato.org/sites/cato.org/files/human-freedom-index-files/human-freedom-index-2018-revised.pdf> (accessed 29 November 2019).
17. The Heritage Foundation (2019) Index of Economic Freedom: Ukraine. Available at: <https://www.heritage.org/index/country/ukraine> (accessed 29 November 2019).
18. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996) The Constitution of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (accessed 29 November 2019).
19. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003) The Civil Code of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/paran161> (accessed 29 November 2019).

20. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003) The Economic Code of Ukraine. Available at: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (accessed 29 November 2019).

The World Bank (2019) Ease of Doing Business rankings. Available at: <https://www.doingbusiness.org/en/rankings> (accessed 29 November 2019).

Webb D. J. (2012) Why Libertarians Should Support a Land Value Tax. Available at: <https://misesuk.org/2012/09/27/why-libertarians-should-support-a-land-value-tax/> (accessed 29 November 2019)

Hodovanyi Oleksandr Minarchism in Ukraine: principles, means and advantages of its implementation in human rights area

The article examines the main principles of minarchism as a current of right-wing liberal thought. The existence of human rights appears to be an axiomatic statement of all liberal ideologies. Basic principles of minarchism logically deriving from the human rights concept are the following: non-aggression principle, anti-statism, individualism, night-watchman state and spontaneous order concepts.

This paper also studies the level of basic human rights protection in Ukraine as well as suggests some of the possible means for the implementation of minarchism principles in this area. The later include: legalization of euthanasia and soft drugs; abolition of military conscription and the moratorium on sale of agricultural land; legalization of firearms among civilians; development of Ukrainian stock market; restriction of the issues regulated by the Labour Code; licensing and certification cuts.

Additionally, the analysis of socio-economic advantages of libertarian transformations in Ukraine is also conducted in this work. Improvement of investment climate, liberalization of conditions of labour and entrepreneurial activities, extension of individual freedoms and reduction of black market are among them.

Finally, the suggestions made in this article should be considered by the Ukrainian authority, taking into account comparatively low level of human rights protection and potential advantages of libertarian reforms for Ukraine's political and socio-economic development.

Keywords: minarchism, libertarianism, human rights, anti-statism, individualism, spontaneous order, negative liberty.